

**KIERUNKI ROZWOJU ROLNICTWA EUROPEJSKIEGO
W PERSPEKTYWIE 1965 ROKU¹**

II. Sytuacja rynkowa

Na kraje Europy Zachodniej przypada ponad połowa globalnej sumy światowego importu artykułów żywnościowych i pasz. Wśród produktów importowanych najpoważniejsze pozycje stanowią zboża, mięso i cukier.

Tabela 1

Import wybranych produktów rolnych do Europy Zachodniej
(Średnie wskaźniki dla lat 1957—1959)

Wyszczególnienie	Zachodnio- europej- ski globalny import w % światowego globalnego importu	Globalny import		Import netto	
		w mln dol. w cenach bieżących	w % glob. im- portu żyw- ności i pasz	w mln dol. w cenach bieżących	w % glob. im- portu żyw- ności i pasz
Produkty zbożowe	47,9	1 873	22,0	1 542	26,8
Mięso i żywiec	66,8	1 261	14,8	439	7,6
Mleko i produkty mleczne	62,5	628	7,4	38	0,7
Tłuszcze zwierzęce i olej z oliwą	55,2	188	2,2	97	1,7
Cukier	33,4	571	6,7	362	6,3
Jaja	84,1	212	2,5	23	0,4
Ziemniaki	68,0	110	1,3	9	0,2
Owoce łącznie (z wy- jątkiem bananów)	85,9	614	7,2	359	6,4
Łącznie produkty żyw- nościowe i pasze	53,6	8 504		5 742	
Makuchy oleistych	57,6	281	3,3	226	4,0
Kawa	34,7	832	9,8	824	14,3
Herbata	58,1	403	4,7	376	6,4

¹ Część druga opracowania „European Agriculture in 1965”. Economic Commission for Europe Committee on Agricultural Problems.

W latach 1956—1958 ponad połowa produktów żywnościowych importowanych do Zachodniej Europy przypadała na Kraje Wspólnego Rynku. Drugim z kolei odbiorcą była Wielka Brytania (około jednej trzeciej globalnej sumy produktów importowanych). Udział krajów śródziemnomorskich (włączając Włochy) był nieznaczny, stanowił bowiem niecałe 5% globalnego importu.

Tabela 2

Import produktów rolno-spożywczych w układzie regionalnym
(w procentach)

Kraje	Produkty zbożowe	Bydło i mięso	Mleko i produkty mleczne	Tłuszcze i oliwa	Cukier	Warzywa i owoce
Kraje śródziemnomorskie	8,4	2,3	3,6	7,2	6,9	0,8
Kraje Wspólnego Rynku	47,2	28,6	44,1	58,4	24,7	52,6
Kraje skandynawskie	7,7	1,7	0,8	7,2	7,5	8,6
Wielka Brytania	29,5	64,1	48,4	23,0	55,0	29,9
Inne kraje (Irlandia, Austria, Szwajcaria)	7,1	3,3	3,1	4,3	5,8	8,1
Łącznie Zachodnia Europa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Ubiegłe dziesięciolecie charakteryzuje wyraźna tendencja rosnąca w dziedzinie importu produktów żywnościowych. W porównaniu z okresem 1950—1954 średnio w latach 1957—1959 import produktów rolniczych i pasz zwiększył się o 20%. Wzrost ten nie był równomierny w odniesieniu do wszystkich artykułów rolniczych. Tak na przykład import owoców wzrósł prawie dwukrotnie, natomiast import zbóż zwiększył się zaledwie o 10%.

Tabela 3

Zmiany ilościowe w imporcie netto produktów rolniczych
Dane dla Zachodniej Europy (wskaźnik 1950—1952 = 100)

Wyszczególnienie	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Zbożowe	87,6	109,8	102,7	98,7	97,7	96,7	121,8	98,7	101,7	123,9
Owoce	103,6	91,6	104,7	113,5	140,7	140,7	165,8	188,7	197,5	196,4
Cukier	101,5	103,7	94,8	128,2	72,5	78,1	103,7	126,0	129,3	123,8
Oleje i nasiona oleiste	94,4	107,1	98,3	98,3	103,5	112,1	130,8	137,6	132,7	139,6
Łącznie pro- dukty rolne	102,7	101,7	95,3	105,7	104,7	108,8	120,8	123,9	116,8	126,9

W omawianym okresie stosunek cen importowych i eksportowych na produkty rolnicze w porównaniu z artykułami przemysłowymi uległ znacznej obniżce. Pośrednio zjawisko to ilustruje tabela 4.

Tendencja obniżkowa nie dotyczy w równym stopniu wszystkich artykułów rolniczych. Podwyżka cen wołowiny wyraźnie kontrastuje z obniżką cen mięsa wieprzowego, a w szczególności i z ceną tłuszczu. Podobnie wyższa cen owoców importowanych kontrastuje z obniżką cen na produkty zbożowe.

Przewidywania dotyczące wielkości nadwyżek lub niedoborów produktów żywnościowych, a zatem potrzeb w zakresie importu i możliwości eksportowych, na-

suwają szczególnie wiele trudności. Stopień niedokładności jest tu szczególnie duży, albowiem uzależniony jest od prawidłowości założeń w dziedzinie produkcji i zapotrzebowania.

Tabela 4

**Wskaźnik cen jednostki towarowej wybranych artykułów importowanych
Dane średnio europejskie**

Wyszczególnienie	Wskaźnik 1956—1958 (łącznie wartość importu wszystkich artykułów żywnościowych w latach 1950—1952 przyjęto za 100)
Cukier	84
Produkty zbożowe	90
Wieprzowina	96
Łącznie produkty żywnościowe	100
Wołowina i cielęcina	132
Sery	115
Owoce łącznie	128
Jabłka	143
Pomarańcze	145

Przegląd sytuacji rynkowej ważniejszych artykułów rolniczych

Mięso

W krajach Północno-Zachodniej Europy wydatki na mięso stanowią istotną pozycję w budżetach rodzinnych. We Francji i w Belgii sięgają ponad 30% wydatków na żywność, a w pozostałych krajach wysoko uprzemysłowionych kształtują się w granicach jednej czwartej sumy ogólnych wydatków.

Elastyczność dochodowa i cenowa mięsa, a w szczególności wołowiny, jest wysoka. Poczynając od roku 1950 ceny na wołowinę nieustannie rosną, równocześnie import netto z obszarów poza europejskich wzrósł ponad 60%. We Włoszech, Holandii, Anglii i Francji spożycie wołowiny i cielęciny jest wyższe od spożycia mięsa wieprzowego. Odwrotnie natomiast kształtuje się sytuacja w Austrii, Niemczech Zachodnich, Irlandii i Krajach Skandynawskich.

Łącznie kraje Europy Zachodniej są importerami mięsa. Najpoważniejszym importerem jest Wielka Brytania. Kraje Wspólnego Rynku wwożą około 5% w stosunku do ilości przeznaczanych na spożycie, przy czym pokrycie istniejącego deficytu dotyczy w szczególności Niemiec Zachodnich i Włoch. Największym eksporterem mięsa w Europie jest Dania; następnie w kolejności wymienić należy Irlandię, Holandię, Jugosławię których udział w eksporcie jest znacznie mniejszy. Ponadto eksporterami mięsa do Zachodniej Europy są Węgry i Polska, przy czym Węgry eksportują przede wszystkim żywca.

W całości importu mięsa do Zachodniej Europy ponad połowę stanowi wołowina.

Na przestrzeni ubiegłych dziesięciu lat produkcja wołowiny poważnie wzrosła w Danii i w Irlandii. Przypuszcza się, że eksport netto Danii i Irlandii wzrośnie o 100 000 ton (średnia dla lat 1956—1958 — 270 000 ton).

W grupie sześciu państw Wspólnego Rynku zakłada się, że we Francji i w mniejszym stopniu w Holandii powstaną pewne nadwyżki eksportowe, gdy tymczasem Niemcy Zachodnie i Włochy stanowią będą w dalszym ciągu chłonny rynek zbytu.

Niezawodnie w perspektywie 1965 roku import wołowiny krajów Wspólnego Rynku przewyższać będzie możliwości eksportowe. W zależności od wysokości kształtowania się dochodów ludności w perspektywie najbliższych pięciu lat przewiduje się bądź to zmniejszenie importu o 110 000 ton, bądź też wzrost o 50—190 000 ton.

Tabela 5

Produkcja wołowiny i cielęciny (mln ton)

Kraje	Okres przedwojenny	1949—1953	1954—1958	1965
Wschodnia Europa	3,9	4,1	5,1	10,5
ZSRR ^{a)}	3,0	3,4	4,1	9,0
Pozostałe kraje	0,9	0,7	1,0	1,5
Zachodnia Europa	3,8	3,8	5,1	6,2
Kraje śródziemnomorskie	0,3	0,3	0,4	0,6
Kraje Wspólnego Rynku	2,2	2,2	2,9	3,7
Pozostałe kraje	1,3	1,3	1,8	2,0

a) Wszystkie rodzaje mięsa z wyjątkiem wieprzowiny.

W świetle zarysowującej się sytuacji na rynku mlecznym czynione są wysiłki przestawienia produkcji z kierunku mlecznego na mięsny lub mleczno-mięsny, przy postępującej likwidacji ras czysto mlecznych. Wydaje się jednak, że poczynania te nie będą miały istotnego wpływu na kształtowanie się struktury produkcji w perspektywie 1965 roku. Drobnymi producentami są przede wszystkim zainteresowani w produkcji mleka; ponadto zmiana kierunku użytkowego bydła następuje zazwyczaj w dłuższych okresach czasu.

W zakresie trzody chlewnej daje się zaobserwować tendencja do produkcji mniejszych i chudszych sztuk.

Tabela 6

Produkcja wieprzowiny (mln ton)

Kraje	Okres przedwojenny	1949—1953	1954—1958	1965
Wschodnia Europa	3,4	3,6	6,0	11,8
ZSRR	1,7	1,7	2,8	7,0
Pozostałe kraje	1,7	1,9	3,2	4,8
Zachodnia Europa	4,1	4,3	5,6	6,8
Kraje śródziemnomorskie	0,4	0,5	0,6	0,8
Kraje Wspólnego Rynku	2,3	2,4	3,1	3,7
Pozostałe kraje	1,4	1,4	1,9	2,3

W krajach Wspólnego Rynku zakłada się, że średnio spożycie wzrośnie w granicach 10—14%. Produkcja wieprzowiny wzrosła w latach 1954—1958 o około 30% w porównaniu z analogicznym okresem 1949—1953 i w roku 1958 przewyższała średnią dla lat 1954—1958 o 8%.

W Wielkiej Brytanii oczekuje się wzrostu spożycia wieprzowiny o 10—15%, wzrost w dziedzinie produkcji kształtować się będzie w granicach ca 20%, potrzeby importowe nie ulegną prawdopodobnie istotnym zmianom¹.

	1954—1958	1958	1959
¹ Wieprzowina: produkcja	388	437	438
import	27	19	14
Bekon: produkcja	229	219	213
import.	324	344	354

W Danii oczekiwać można zwiększenia eksportu wieprzowiny o około 100 000 ton w porównaniu ze średnim poziomem dla lat 1954—1958, jeśli przyjąć następujące założenia odnośnie zmian w pogłowiu trzody, produkcji i spożyciu.

Wskaźniki produkcji i wewnętrznego spożycia (1954—1958 = 100).

	1950—1953	1954—1958	1958	1959	1965
Pogłowie trzody	72	100	108	123	131
Produkcja					
wieprzowiny	76	100	104	116	122
Zużycie wewnętrzne	82	100	109	.	113

Oczywiście, że kształtowanie się eksportu uzależnione będzie również od aktualnej sytuacji rynkowej.

W Irlandii zarysowuje się także tendencja szybszego wzrostu produkcji niż zapotrzebowania i należy oczekiwać, że możliwości eksportowe wzrosną.

Równocześnie zapotrzebowania importowe większości krajów Północno-Zachodniej Europy ulegną ograniczeniu.

W Południowej Europie przewiduje się zarówno wzrost produkcji jak i spożycia wieprzowiny, natomiast sytuacja w obrotach zagranicznych nie ulegnie istotnym zmianom.

Produkcja i spożycie mięsa drobiu na przestrzeni ostatnich lat poważnie wzrosły¹. Lata najbliższe cechować będzie w omawianej dziedzinie dalszy szybki postęp. Wzrost spożycia mięsa drobiu przyczyni się do przesunięć w spożyciu pozostałych gatunków mięsa. Dla przykładu, jeśli spożycie mięsa drobiu w Anglii w 1965 roku osiągnie około 7 kg, to stanowić ono będzie ca 10% w ogólnym spożyciu mięsa przewidzianym na ten rok w porównaniu do 4% w latach 1954—1958.

W Krajach Wspólnego Rynku przewiduje się także poważny wzrost spożycia mięsa drobiu (ca 50—70%).

W Danii produkcja mięsa drobiu ulegnie prawdopodobnie podwojeniu w warunkach odpowiedniego wzrostu popytu na rynkach zagranicznych². Założenia planowe w Związku Radzieckim przewidują, że w 1965 roku produkcja mięsa drobiu wzrośnie z 600 000 ton rocznie (stan aktualny) do ponad 2 mln ton.

W większości krajów Wschodniej Europy plan przewiduje wzrost produkcji mięsa o 50—60% w porównaniu ze średnią dla lat 1954—1958. W Rumunii produkcja ma ulec podwojeniu, a w Związku Radzieckim przewidziany jest wzrost o 132%. W 1965 roku w ZSRR produkcja mięsa i tłuszczu zwierzęcych osiągnie wielkość 16 mln ton w porównaniu z 8,9 mln ton w 1959 roku. Wzrost ten będzie wynikiem poważnego zwiększenia pogłowia bydła i trzody chlewnej, a także znacznego rozszerzenia zasobów paszowych, w szczególności kukurydzy.

Jaja

Poziom i tempo produkcji jaj na terenie Europy cechuje daleko idące zróżnicowanie. Podobnie duże zróżnicowanie występuje w zakresie uzyskiwanych wydajności. Ilość jaj od kury waha się od 60—80 drobnych jaj w Południowej Europie do 200—300 dużych jaj w Danii i Holandii. Spożycie jaj w przeliczeniu na jednego mieszkańca kształtuje się od 2—5 kg w krajach Południowej Europy do 12—15 kg w Anglii, Belgii, Holandii i Niemczech Zachodnich. Najpoważniejszy wzrost produkcji w okresie powojennym cechuje Holandię i Anglię (podwojenie w porównaniu z okresem przedwojennym).

W krajach Wspólnego Rynku przewiduje się wzrost spożycia o 22—28% w porównaniu ze średnim poziomem w latach 1954—1958. Wzrostowi produkcji odpowiadać

¹ Spożycie mięsa drobiu (kg na 1 mieszkańca).

	1953/54	1957/58	Wzrost w % na przestrzeni 4 lat
Anglia	3,1	4,0	29
Niemcy Zachodnie	1,5	2,4	60

² W 1959 roku mięso drobiu przygotowane do bezpośredniej konsumpcji przewyższało o 44% poziom 1958 roku.

będzie wzrost spożycia, stąd oczekiwać można tylko nieznacznego wzrostu importu netto.

Potrzeby importowe Austrii i Szwajcarii utrzymają się prawdopodobnie na aktualnym poziomie, albowiem produkcja odpowiadać będzie wzrostowi spożycia.

Dotychczasowa tendencja w zakresie produkcji i spożycia jaj w krajach Północno-Zachodniej Europy pozwala przypuszczać, że proces obniżki cen jaj będzie się nadal utrzymywał.

Tabela 7

Produkcja jaj (mld sztuk)

Kraje	Okres przedwojenny	1949—1953	1954—1958	1965
Wschodnia Europa	21,9	22,7	32,7	58,6
Związek Radziecki	12,2	13,9 ^{a)}	20,1	37,0
Pozostałe kraje	9,7	8,8	12,6	21,6
Zachodnia Europa	36,7	37,6	52,4	72,7
Kraje śródziemnomorskie ^{b)}	5,0	4,6	6,8	12,2
Kraje Wspólnego Rynku ^{c)}	19,6	19,8	26,9	37,2
Pozostałe kraje ^{c)}	12,1	13,2	18,7	23,3

a) dane średnie dla lat 1950 i 1953.

b) dane za lata 1954—1958 i 1965 przeliczono na 50-gramowe jaja.

c) dane za lata 1954—1958 i 1965 przeliczono na 55-gramowe jaja.

We wschodniej Europie w 1965 roku oczekiwany jest wzrost produkcji jaj o 70—80% w porównaniu z poziomem z lat 1954—1958 lub o 50% w porównaniu z 1958 rokiem.

Założenia planowe w Związku Radzieckim przewidują wzrost produkcji jaj z 20 mld rocznie w latach 1954—1958 do 37 mld w 1965 roku. W ostatnich latach import jaj kształtował się na poziomie 263 mln, tzn. stanowił nieco powyżej 1% produkcji krajowej.

Podobnie jak i mięso większość importowanych jaj wwożona jest z państw wschodnio-azjatyckich dla rozbudowujących się ośrodków przemysłowych wschodniej części ZSRR. W perspektywie 1965 roku zmiany w strukturze importu wydają się mało prawdopodobne.

Z b o ż a

W miarę wzrostu dochodów następować będzie dalsze zmniejszanie się udziału produktów zbożowych w spożyciu ludności. W krajach Północno-Zachodniej Europy przewiduje się zmniejszenie spożycia produktów zbożowych w granicach 7—10%, natomiast w krajach południowo-wschodnich o 2,5—4%. Równocześnie następować będzie poważny wzrost produkcji.

Przewiduje się, że produkcja pszenicy w zachodniej Europie przekroczy w 1965 roku średni poziom dla lat 1954—1958 o 6—8 mln ton, czyli o 13—15%, przy czym ponad połowa dodatkowo otrzymanych zbiorów przypadac będzie na kraje uczestniczące we Wspólnym Rynku. Kraje Wspólnego Rynku zapewnią sobie nie tylko pełną samowystarczalność, ale także produkować będą pewną nadwyżkę w przypadku, jeśli większe niż obecnie ilości będą przewidziane na spasanie. Wydaje się to w pełni realne, z uwagi na zamierzenia poważnego rozszerzenia produkcji drobiu.

W pozostałych ośmiu krajach Północno-Zachodniej Europy postuluje się umiarkowany wzrost produkcji pszenicy (o 0,5 mln, czyli o 9%). Tym niemniej przy postępującym wzroście urodzajności deficyt netto zmniejszy się o 10—12% (z 6,6 mln ton w 1954—1958 roku).

W krajach Południowej Europy (Jugosławia, Grecja, Hiszpania) należy oczekiwać zmniejszenia importu.

Tabela 8

Kraje	Produkcja zbóż ^a (mln ton)			
	Okres przedwojenny	1949—1953	1954—1958	1965
Wschodnia Europa	120,5	118,2	155,0	223—239
ZSRR	77,9	80,9	113,2	164—180
Pozostałe kraje	42,6	37,3	41,8	59
Zachodnia Europa	79,6	82,3	100,9	119,5
Kraje śródziemnomorskie	25,3	25,6	31,9	40,0
Kraje Wspólnego Rynku	41,1	40,9	47,5	55,5
Pozostałe kraje	13,2	15,8	21,5	24,0

^a) z wyjątkiem ryżu.

Tabela 9

Pszenvica — zaopatrzenie państw zachodniej Europy (w mln ton)

Kraje	1954—1958				1965		
	Produkcja	Zapotrzebowanie	Deficyt ^a)	Import netto ^a)	Produkcja	Zapotrzebowanie	Deficyt
Kraje Wspólnego Rynku ^b)	23,7	25,3	2,6	2,1	27,4	28,2 ^c)	0,8
Kraje śródziemnomorskie	16,0	16,9	0,9	1,1	18,8	19,1	0,3
8 państw północno-zachodniej Europy	5,4	12,0	6,6	6,8	5,9	11,8	5,9

^a) różnica między deficytem i importem netto tłumaczy się ruchem zapasów.

^b) niska produkcja i wysoki import w krajach Wspólnego Rynku spowodowane są stratami w zbiorach pszenicy we Francji w 1956/57 (silne mrozy).

^c) włączając 1,5 mln ton pszenicy na cele paszowe.

Jeśli w rejonie Wspólnego Rynku produkcja upraw zbożowych z wyjątkiem pszenicy wzrośnie o około 18%, tzn. nieco ponad 4 mln ton, to potrzeby importowe kształtować się będą w granicach 6 mln ton w przeciwieństwie do 5 mln ton w okresie wyjściowym.

W pozostałych ośmiu krajach północno-zachodniej Europy można oczekiwać wzrostu produkcji w granicach 12—13%, tzn. o około 2 mln ton. Możliwości zwiększenia produkcji zbóż, a w szczególności zbóż pastewnych, są znaczne w południowej Europie. Wzrost produkcji pozwolić może na eksport w wysokości 3—4-krotnie wyższej niż średnia w latach 1954—1958 (160 000 ton).

W krajach południowo-wschodnich, a w szczególności na Węgrzech i w Rumunii, plan przewiduje zwiększenie produkcji kukurydzy zarówno drogą rozszerzenia powierzchni zasianej jak i wzrostu plonów. W 1965 roku w Związku Radzieckim zasiewy kukurydzy mają zająć powierzchnię 35 mln ha. Produkcja łączna pasz ma się kształtować na poziomie 190 mln ton jednostek pokarmowych (w jednostkach owsianych). Wątpliwa jednak wydaje się możliwość przeznaczenia części produkcji na eksport w omawianych krajach z uwagi na szeroko zakreśloną perspektywę rozwoju hodowli.

W wyniku przewidywanego rozszerzenia produkcji hodowlanej zapotrzebowanie na zboża pastewne poważnie wzrosło. Tempo wzrostu zapotrzebowania w najbliższych latach nie jest jednak określone. Podobnie niewiadoma jest ilość pasz, jaka będzie potrzebna dla wytworzenia każdej dodatkowej jednostki produkcji i jaki w tym udział stanowią będą zboża. Wiadomo, że zamiana części koncentratów na pasze zielone jest gospodarczo bardzo korzystna (niższy koszt produkcji). Tym niemniej wprowadzanie nowych metod w dziedzinie karmienia zwierząt dokonuje się powoli, stąd określenie w 1965 r. ilości koncentratów zaoszczędzonych w wyniku racjonalnej gospodarki na łąkach i pastwiskach nasuwa wiele trudności.

W dziedzinie produkcji pasz mogą być osiągnięte daleko idące oszczędności. Zachodzą poważne różnice w ilościach uzyskiwanej produkcji w przeliczeniu na jednostki paszy w przeciętnych warunkach wytwarzania¹. W chwili obecnej czynione są liczne wysiłki w celu podniesienia efektywności użytkowanych pasz. Przeprowadzenie jednak szacunku realnych możliwości zwiększenia efektywności wykorzystania pasz nasuwa wiele trudności. Dotychczasowe próby ulepszeń we wspomnianej dziedzinie sygnalizują jedynie:

- 1) o istnieniu dużej ilości pasz pochodzenia miejscowego (z wyjątkiem ziarna).
- 2) o możliwości zwiększenia produkcji hodowlanej w przeliczeniu na jednostkę zbóż pastewnych.

W perspektywie najbliższych lat oczekiwać można zwiększenia produkcji zbóż pastewnych dzięki przejściu z produkcji owsa na jęczmień, a w niektórych przypadkach na kukurydzę. Dwie ostatnie uprawy charakteryzują się wyższymi plonami niż owies. Dla przykładu przeliczenia dokonane w krajach Wspólnego Rynku wykazują, że zamiana jednego hektara owsa na uprawę jęczmienia zwiększa zbiór o 18%, natomiast zamiana na jeden hektar kukurydzy (tam gdzie technicznie jest to możliwe) o 31%.

Mleko i przetwory

W zasięgu krajów Wspólnego Rynku produkcja mleka w perspektywie 1965 roku wzrosła o 20—25%, czyli o 12—15 mln ton w porównaniu ze średnią dla lat 1954—1958. Ponadto długoletnie wysiłki w kierunku zwiększenia zawartości tłuszczu w mleku przyczyniły się do poważnego postępu we wspomnianej dziedzinie. Innymi słowy produkcja określonej ilości masła wymagać będzie mniejszej ilości mleka. Przewidywania w dziedzinie wielkości produkcji i zapotrzebowania pozwalają oczekiwać następujących przesunięć w bilansie mleka w perspektywie 1965 roku w porównaniu z okresem 1954—1958.

Tabela 10

Wspólny Rynek — Bilans produkcji mleka

(w mln ton mleka przeliczeniowego)

Lata	Produkcja	Zużycie wewnętrzne ludności	Pasza	Nadwyżka
1954—1958	58,4	49,6	8,5	0,3
1965	70,0—73,0	57,0—59,0	9,1	4,0—7,0 ^(a)

(^a) Duża rozpiętość sygnalizuje, że przy założeniach najskromniejszych nadwyżka odpowiadać będzie 165 000 tonom masła.

Dotychczasowa ewolucja w Wielkiej Brytanii upoważnia do przewidywania następujących zmian w strukturze rozdysponowania mleka.

¹ Z badań przeprowadzonych w 97 gospodarstwach Wirtembergii (Niemcy Zachodnie) wynika, że w 15 gospodarstwach zwiększenie wagi żywej o 100 kg wymagało w przeliczeniu na zboże 3,2—3,8 q. W 44 gospodarstwach analogicznie 4,5—6,5 q, w 22 — 6,5—10,0 q, a w pozostałych 16 powyżej 10 q. Stehle „Rentabilität der Schweinemast”, A. G. P., Futter und Fütterung, Frankfurt 1956, Nr 23/24 str. 47.

Tabela 11

Bilans produkcji mleka
(w mln ton mleka przeliczeniowego)

Lata	Produkcja	Ilość zrealizowana przez rolników	w tym	
			mleko konsumpcyjne	produkty mleczne
1954—1958	11,8	9,45	6,88	2,57
1965	13,6—14,2	10,9—11,3	7,2—7,4	3,7—3,9

Zwiększona produkcja artykułów mlecznych odpowiadać będzie zwiększonemu spożyciu, stąd potrzeby importowe nie ulegną istotnym zmianom.

Austria, Szwajcaria, Irlandia są eksporterami masła i sera. Każdy z trzech wymienionych krajów produkuje nieco poniżej 3 mln ton mleka. Grupa tych państw może zwiększyć produkcję o około 18%, tzn. z 8,2 do 9,7 mln ton (lub też nie wliczając mleka przewidzianego na spasanie z 6,5 do 8,0 mln ton). Jeżeli spożycie w trzech wspomnianych krajach wzrośnie o 10—12%, to nadwyżka mleka będzie o około 80% wyższa od wielkości eksportu netto w okresie 1954—1958. Może to spowodować poważne trudności w dziedzinie zbytu.

W Danii oczekiwać należy zmniejszenia pogłowia krów przy równocześnie postępującym wzroście ich wydajności. Przewidywany wzrost produkcji w granicach 5% przy równocześnie postępującym wzroście spożycia nie spowoduje istotnych przesunięć w dziedzinie eksportu.

Południowa Europa w dziedzinie produktów mlecznych jest rejonem deficytowym (w przeliczeniu na mleko import wynosi około 300 000—350 000 ton). Jeśli postulowana wielkość produkcji zostanie zrealizowana w Jugosławii i Grecji, to dotychczasowy import rejonu łącznie ulegnie zmniejszeniu.

Reasumując w krajach Zachodniej Europy przewiduje się w perspektywie 1965 roku wzrost spożycia mleka i przetworów w granicach 10—15%, wzrost produkcji natomiast o 18—20%. W krajach zachodniej Europy powstaną pewne nadwyżki mleka, nawet w przypadku ograniczenia produkcji w Danii. Spowodować to może daleko idącą konkurencję na faktycznie jedynym międzynarodowym rynku masła, a mianowicie na rynku brytyjskim. Rozwiązanie tego problemu wymagałoby daleko idącego niżenia cen, innymi słowy wynikałaby konieczność dużych subsydiów państwowych. Istnieją potencjalne możliwości wywozu takich artykułów jak mleko konserwowe lub mleko w proszku do krajów gospodarczo słabiej rozwiniętych. Wymaga to oczywiście wypracowania określonego programu odpowiednich umów płatniczych.

W krajach wschodniej Europy w 1965 roku przewidziany jest poważny wzrost produkcji mleka. W Związku Radzieckim produkcja ma wzrosnąć z 62 mln ton w 1959 roku do 100—105 mln ton, przy czym postulowany jest poważny wzrost pogłowia krów. W pozostałych natomiast krajach wschodniej Europy wzrost produkcji ma być osiągnięty na drodze wzrostu wydajności. Wzrostowi produkcji odpowiadać będzie poważny wzrost spożycia.

Cukier

W okresie ubiegłych dziesięciu lat produkcja i spożycie cukru w krajach zachodniej Europy znacznie wzrosły. Produkcja wzrastała jednak szybciej od spożycia, co przyczyniało się do coraz dalej postępującej samowystarczalności.

Łącznie w krajach zachodniej Europy spożycie cukru na przestrzeni ubiegłych lat wzrosło o 30%. Pomiedzy poszczególnymi krajami zachodzi daleko idące różnicowanie, które z kolei będzie silnie oddziaływać na dalsze tempo wzrostu produkcji i spożycia.

W siedmiu krajach spożycie w przeliczeniu na jednego mieszkańca przekracza 40 kg — w Wielkiej Brytanii kształtuje się ono powyżej 50 kg. Natomiast w krajach południowej Europy i we Włoszech spożycie na jednego mieszkańca waha się

Tabela 12

Produkcja buraka cukrowego (mln ton)

Kraje	Okres przedwojenny	1949—1953	1954—1958	1965
Wschodnia Europa	33,4	40,7	59,8	113—122
ZSRR	15,8	21,1	35,5	76—84
Pozostałe kraje	17,6	19,6	24,3	37,5
Zachodnia Europa	30,6	41,4	51,2	64
Kraje śródziemnomorskie	3,2	4,5	5,7	8,3
Kraje Wspólnego Rynku	18,9	28,7	33,7	42,8
Pozostałe kraje	8,5	8,2	11,8	13,0

od 10 do 17 kg. Należy oczekiwać, że wzrost spożycia cukru ulegnie zahamowaniu w krajach, w których spożycie osiągnęło już 40 kg¹.

W niektórych krajach, takich jak Grecja i Szwajcaria, gdzie dotychczas produkcja buraka cukrowego istniała w bardzo ograniczonych rozmiarach, budowane są obecnie nowe cukrownie, a produkcja ulec ma poważnemu rozszerzeniu. W Hiszpanii, Turcji w wyniku sprzyjającej polityki cen powierzchnie pod burakiem cukrowym uległy poważnemu rozszerzeniu.

W krajach Wspólnego Rynku przewiduje się zwiększenie produkcji w perspektywie 1965 roku o 35% w porównaniu z średnią dla lat 1954—1958. Wzrost ten ma być osiągnięty przede wszystkim dzięki wzrostowi i plonów oraz podniesieniu średniej zawartości cukru w burakach. Najpoważniejszy wzrost plonów oczekiwany jest we Włoszech, gdzie dotychczas są one niskie mimo sprzyjających warunków naturalnych.

W pozostałych ośmiu krajach północno-zachodniej Europy zakłada się, że produkcja wzrośnie o 12%, (z wyjątkiem Danii i Szwecji). Z uwagi na równocześnie postępujący wzrost spożycia rozmiary importu w omawianym rejonie pozostaną na dotychczasowym poziomie.

W krajach południowej Europy zakłada się wzrost produkcji o ca 43%, wzrost spożycia o około 30—40%². Oczekiwać można zatem pewnego ograniczenia importu. W planach Związku Radzieckiego zakłada się, że produkcja buraka cukrowego osiągnie poziom 76—84 mln ton w odniesieniu do 35,5 mln ton w latach 1954—1958.

Ziemniaki

Zmniejszenie popytu na ziemniaki jadalne z równoczesnym wzrostem plonów spowodowało w większości krajów zachodniej Europy ograniczenie powierzchni uprawnych oraz szerokie wykorzystanie ziemniaka dla celów paszowych. W Austrii, Niemczech Zachodnich, Irlandii i Szwajcarii udział ziemniaków w strukturze zasiewów stanowi zaledwie 10—13%, niemniej jednak na spożycie zużytkowano w latach ostatnich zaledwie 20—30% produkcji.

W krajach Wspólnego Rynku, na które przypada powyżej 60% ziemniaków produkowanych w Zachodniej Europie, spożycie zmniejszyło się z 122 kg w latach przedwojennych do 107 kg w 1957/58 roku. Równocześnie w tymże samym okresie plony wzrosły z 140 q/ha do 180 q/ha. Niezawodnie w latach najbliższych należy oczekiwać zmniejszenia powierzchni pod ziemniakami. Niemniej jednak w rejonie Wspólnego Rynku przewiduje się wzrost produkcji w granicach 3% w porównaniu z poziomem dla lat 1954—1958. Zniesienie barier celnych w rejonie państw

¹ Trends and Prospects of World Sugar Consumption, F. A. O. Monthly Bulletin of Agricultural Economics and Statistics, January 1960.

² Przy przewidywaniu tak wysokiego tempa wzrostu spożycia cukru ilość ta nie przekroczy w liczbach absolutnych 15 kg na mieszkańca.

Tabela 13

Produkcja ziemniaków (mln ton)

Kraje	Okres przedwo- jenny	1949—1953	1954—1958	1965
Wschodnia Europa	113,4	130,1	144,8	230,0
Związek Radziecki	47,9	75,8	83,4	147,0
Pozostałe kraje	65,5	54,3	61,4	83,0
Zachodnia Europa	68,3	72,8	77,5	80,0
Kraje śródziemnomorskie	7,5	7,2	9,8	11,6
Kraje Wspólnego Rynku	43,8	45,5	48,7	50,1
Pozostałe kraje	17,0	20,1	19,0	18,3

Wspólnego Rynku umożliwi eksport tanich wczesnych ziemniaków z Włoch do pozostałych pięciu krajów.

Wymiana międzynarodowa ziemniaka jest bardzo nieznaczna, z wyjątkiem wczesnych ziemniaków i służy przede wszystkim pokryciu nieznacznego deficytu w latach nieurodzaju. Import Anglii (około 4% krajowego zaopatrzenia) stanowi jedno z ważniejszych ogniw w handlu europejskim ziemniakami. Nie przewiduje się jego rozszerzenia.

W krajach wschodniej Europy oczekuje się zwiększenia produkcji w wyniku wzrostu plonów, jakkolwiek w niektórych krajach przewiduje się ograniczenie powierzchni uprawnych.

Owoce

Dane statystyczne charakteryzujące wielkość produkcji owoców w krajach europejskich nie ilustrują w pełni stanu faktycznego. Szacunki najważniejszych nawet gatunków owoców pozwalają tylko na określenie rzędu wielkości uzyskiwanej produkcji. Stąd prognoza ilościowych zmian w perspektywie 1965 roku nasuwała Sekretariatowi E. K. G. wiele trudności.

Niejednokrotnie jednak czynione były próby przewidywać kształtowania się spożycia owoców, uwzględniając szczególnie silnie oddziaływające jak wzrost liczby ludności, procesy urbanizacyjne, wzrost dochodów ludności oraz kształtowanie się cen owoców. Stwierdzono przy tym, że wszystkie wyżej wymienione czynniki oddziaływać będą w perspektywie w kierunku zwiększenia spożycia owoców.

Mając zatem na uwadze wspomniane wyżej szacunki można założyć, że popyt na owoce w zachodniej Europie poczynając od roku 1956 do 1965 wzrośnie o 20—30%.

Rozpatrując powyższe zagadnienie z punktu widzenia produkcji, może nasuwać się obawa, że w latach wysokiego urodzaju podaż będzie wyższa od popytu. Istotne jednak trudności mogą wynikać w przypadku niskogatunkowych owoców. W perspektywie najbliższych lat produkcja owoców ma ulec poważnemu rozszerzeniu w krajach wschodniej Europy. Rozszerzeniu ulec ma wymiana w wyniku zawartych długoterminowych umów pomiędzy Bułgarią i Rumunią z jednej strony, NRD, ZSRR i Czechosłowacją z drugiej. Należy oczekiwać rozszerzenia stosunków handlowych z krajami Dalekiego Wschodu z uwagi na stale wzrastający popyt na owoce cytrusowe.

Uwagi końcowe

1. W krajach Europy zachodniej w omawianej perspektywie łączny wzrost produkcji rolnej przewiduje się w granicach 20%. Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że przejście z trątki konnej na trątkę mechaniczną, wprowadzenie szeregu nowoczesnych środków produkcji (chemizacja, ochrona roślin) spowodowało poważny wzrost kosztów produkcji. W rezultacie tempo wzrostu dochodów uzyskiwanych z pracy w rolnictwie było wolniejsze od tempa wzrostu produkcji rolniczej.

W perspektywie najbliższych pięciu lat oczekiwać należy, że wspomniana tendencja będzie się nadal utrzymywać. Przy założeniu niezmienności cen dochód uzyskiwany przez gospodarstwa wzrosnąć może o 20%, równocześnie dochód narodowy wzrośnie w granicach od 33 do 47%. Zachowanie zatem racjonalnej proporcji w dochodach uzyskiwanych z rolnictwa i z pozostałych działów gospodarki narodowej wymaga przesunięcia znacznej ilości osób do zawodów pozarolniczych. Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia ilość osób zawodowo czynnych w rolnictwie krajów zachodniej Europy zmniejszyła się i tendencja ta utrzymywać się będzie nadal.

2. Szczegółowsze prognozy na najbliższe lata w dziedzinie handlu zagranicznego napotykają na szereg obiektywnych trudności. Przewidywania te winny bowiem brać pod rozwagę szereg czynników takich, jak zobowiązania i istniejące umowy handlowe, problemy bilansu płatniczego.

Tymczasem Sekretariat Komitetu Rolnego EKG przewidywania swe na najbliższe lata ogranicza do podania szeregu wskaźników ilościowych w dziedzinie produkcji i spożycia.

Zarysowujące się tendencje w dziedzinie produkcji i spożycia pozwalają oczekiwać zaostżenia się istniejących już trudności w dziedzinie wymiany produktów rolniczych. Stały postęp w dziedzinie racjonalizacji produkcji rolniczej zwiększa potencjalne możliwości wzrostu wydajności. W rzeczywistości ostatnie dziesięciolecie charakteryzuje się wyraźnym dążeniem poszczególnych państw do osiągnięcia jak najdalej idącej samowystarczalności. Wydaje się, że dążenia te są równie silne, często nawet silniejsze, od jakichkolwiek prób uzgodnionej integracji rynków. Niezawodnie jednak zachodzące procesy regionalnej integracji zarówno w Europie wschodniej jak i w zachodniej wywrą prawdopodobnie w perspektywie istotny wpływ na rozmiary i kierunki wymiany międzynarodowej.

opr. Ewa Raszeja-Tobjasz

